

dekschilden, met de fluweelig zwarte puntjes en het inzwarte ovaal in 't midden wonderfraaie diertjes zijn, leven eveneens van de bladeren der planten, waarop zij hun jeugd doorbrachten. Dit verklaart het armzalig verschrompeld uiterlijk van de helmkruid-planten tusschen het eikenhakhout; dit verklaart ook, waarom juist zoovele zaaddoosjes (zie fig. 1) *niet* tot ontwikkeling zijn gekomen.

PH. A. MEES.

EENIGE DAGEN IN DELDEN.

(Vacantieherinnering.)

Ik wil, als vakantieherinnering iets schrijven over Twente, n.l. Delden. Daar we dit jaar vroeg op reis waren gegaan, kwamen we nog vóór den oorlog terug. Dit had ook het groote voordeel, dat we het koren, hier voornamelijk rogge, nog op het veld zagen. Het was een heerlijke wandeling, vooral 's avonds, wanneer het niet zoo warm meer was, met de ondergaande zon nog eens naar de »Esche« te gaan. Verder behoef ik niets te zeggen van het prachtige Twickelsche bosch; het is alleen maar jammer, dat de beken er zoo vies ruiken en zoo'n afschuwelijke kleur hebben.

Dit heeft men te danken aan de fabrieken in Enschedé, die daar hun vuil water in loozen. Gelukkig heeft Baron v. Heekeren v. Wassenaer, de eigenaar van Twickel, het proces met de gemeente Enschedé over de verontreiniging der beken gewonnen, en moet deze gemeente binnen de zooveel (ik geloof twee) jaar eenen anderen uitweg zoeken. Maar nu, ter zake! De aardigste plekjes vind ik wel de moerasjes of poeltjes op de hei. Er zijn er o.a. verscheidene in Azelo, een buurtschap met een school, en één aan den weg naar Borne. Hier heb ik nog nooit orchideeën gevonden bij de poeltjes, maar dat wil natuurlijk allerminst zeggen, dat ze er niet zijn. Wel zijn overal: Waternavel (*Hydrocotyle vulgaris*) Wollegras (*Eriophorum vaginatum*) en op sommige plaatsen de prachtige Blauwe Gentiaan (*Gentiana pneumonanthe*). Verder vindt men bij alle greppels, vochtige plaatsen en natuurlijk bij de poeltjes, ja, zelfs langs vrij droge paadjes, de zonnedauw, (vliegenvangers, vleeschetende plantjes en hoe ze meer genoemd worden.) In het bosch vonden we nog wat orchideetjes, en zeer veel boschbessen, waar echter thans niets meer aanzat.

Op botanisch gebied dus niet zoo heel veel, maar ik geloof wel, dat er voor een nauwkeuriger en verder gevorderd Botanicus meer te vinden is, vooral aan de poelen. Op Entomologisch gebied echter vond ik veel meer. Eén van de beste plekken was wel een vochtige wei, met hier en daar groepjes Elzen, Wegendoorn, en enkele plukjes hei, voornamelijk dophei, gelegen even over den spoorweg naar Hengelo, achter Carlshaven. Hier fladderden: Citroentjes, St Jansvlindertjes of Bloeddropjes, Blauwtjes (*Lycaena icarus* en *L. aegon*, vele soorten Zandoogjes en natuurlijk de noodige Witjes. Genoemde vlindersoorten waren alle ruim vertegenwoordigd, en wat minder vaak, maar toch niet zelden ving ik hier de Groote Paarlemoervlinder (*Argynnis paphia*). Vooral de St. Jansvlindertjes en Citroentjes waren voor mij, een bewoner van de duinstreek, ongewone gasten. Wel ving ik eens bij den Ruigen Hoek (a/d weg Haarlem naar Noordwijk aan Zee) 2 Citroentjes (beide ♂), maar dat is dan ook de eenige plek die ik weet waar struikhei en *Rhamnus frangula*, hun voederplant, groeit, en

dan bij Bergen en omgeving in de duinen, maar St. Jansvlinders ving ik bij Haarlem nooit. Deze laatste vooral vielen me op, door hun bijzondere manier van vliegen, dat niet op het gefladder der dagvlinders lijkt. Ook vlogen hier zeer talrijk rond: *Hesperia thaumas* en *Hesp. sylvanus* (Dikkopjes). 's Avonds kwamen er altijd veel Uilen in de serre van het Hôtel. Verder had ik het geluk om drie keer den Kleinen IJsvogel of Witte Admiraal (*Limenitis sibylla* L.) te mogen waarnemen. Den eersten keer op een zonnige open plek, voornamelijk met bloeiende dophei begroeid en omringd met dennebosschen. Het was zoowat midden op den dag dat ik hem ving, maar tot mijn groote spijt was het dier erg beschadigd. De volgende keer zagen we hem, toen we van de moerasjes van Azelo, naar huis terugkeerden langs dien prachtige oranjebruinen zandweg, over de bloeiende braamstruiken vliegen, en zich neerzetten op een beukenblad. Daar ik mijn net al opgevouwen en geen stok bij de hand had, moest ik me er toe bepalen, om hem van korten afstand eens goed te bekijken. Hij was licht aan den linkervleugel beschadigd, en toen ik het net eindelijk klaar had, vloog hij hoog over de boomen weg. Den volgende dag wilden we over Buren naar Hengelo wandelen. Het was gloeiend heet langs die warme heipadjes, geheel zonder schaduw natuurlijk, en het ongeluk wilde, dat we nog twee keer verkeerd liepen. Dat tochtje zal ik niet licht vergeten, maar toen we eindelijk op den weg van Delden naar Hengelo waren gekomen, mochten we de Weerschijnvlinder (*Apatura iris*) aanschouwen. We liepen nog geen minuut langs den straatweg (gelukkig met wat schaduw) toen ik opeens een groote vlinder zich zag neerzetten op een wilgje aan de overkant. Zijn vleugels zakten langzaam tot ze horizontaal lagen, en ik kon ± 3 minuten genieten van zijn prachtige vleugels. 't Was een wijfje. Ze zat juist buiten mijn bereik, maar ik had haar al in mijn verzameling. Na een minuut of drie vloog ze langzaam over den warmen stoffigen en vrij drukken weg om opeens hoog over de boomen te verdwijnen. Deze keer werd ze dus niet gezien, 's morgens in de vroege op een zonnig boschpaadje, haar dorst lesschend aan een plasje of zich vergastend aan dierlijke uitwerpselen, maar om ± 12 uur. Maar om nu tot *Limenitis Sibylla* L. terug te keeren, de laatste keer dat ik haar zag, was ook mijn laatste dag in Twente. 't Was den 25sten

De kleine IJsvogelvlinder.

Juli, en geen zonnig weer, zoo nu en dan zelfs een beetje motregen. Ik ging met een nieuwen gast, een Amsterdamsche jongen, die ook veel van buiten bleek te houden, naar Azelo, om gentianen en vliegenvangers (*Drosera rotundifolia*) te halen, om ze thuis verder te kweken. Opeens zag ik den vlinder weer op de oranje-bruine zandweg, maar nu op een heel andere plek, n.l. tegenover het moeras. Misschien heeft hij daar gedronken. „Limen” toch moet in het Grieksch „moeras” beteekenen.) Dit was echter een veel kleiner en geheel onbeschadigd exemplaar. Daar ik reeds een exemplaar (zie de foto, de lichtere randen onder de achtervleugels zijn schaduw) in mijn verzameling had, liet ik hem maar gaan. Ik kan zeker zeggen dat dit een andere vlinder was, dan het op den 20sten geziene exemplaar. Ik had altijd gedacht dat *L. sibylla*, nogal heel zeldzaam was, en men kan het toch niet *alleen* aan „hof” toeschrijven, dat ik hem $3 \times$ in 6 dagen zag. De eerste dagen zag ik hem nooit. *Apatura iris* is natuurlijk nog zeldzamer. Wat andere dieren betreft: Vogels heb ik niet veel gezien, een paar reigers enz. maar er schijnen toch nog al eens (vooral roof-) vogels geschoten te worden; tenminste Michel, de jager van het kasteel Twickel had in zijn pronk-kamer o.a. een vischarend, een zeearend, kiekendief, muizenbuizerd, verscheidene valkjes en verder Vlaamsche gaaien e.a. Verder zag men er vrij veel Eekhoorntjes. Eens zag ik er een, die haast niet tegen een boom op kon klimmen, omdat hij zoo'n groot stuk Eekhoorntjesbrood

(*Boletus edulis*) gehaald had voor zijn twaalfuurtje. Wel kan men hier prachtige wandelingen doen, door bosch, hei, korenvelden enz., maar de weg is soms niet gemakkelijk te vinden. Zoo lijken de watermolen van Oelen en de School van Azelo wel verstopt te zijn, maar we hebben ze toch kunnen vinden.

Mijn *Drosera*'s maken het best. Ik heb ze meegenomen tusschen vochtig mos in mijn botaniseertrommel en na mijn thuiskomst goed afgespoeld, zoodat er geen kluitjes aarde meer aan de haartjes kleefden. Ik had ze met een stuk veenmos (*Sphagnum*) uitgestoken en in mijn goot in een teil gezet, dit alles goed natgehouden en met een glas afgesloten, zoo, dat er goed lucht bij kan komen, maar dat het water toch, als de zon er op schijnt, met straaltjes langs het glas loopt. Ze parelden dan ook alweer na een paar dagen, en leven nu al ruim een maand, van een vlieg, spinnetje en ander klein grut. In Delden heb ik *Drosera* gevonden met groote sprinkhanen, libellen, verscheidene met witjes, blauwtjes e.a. De ongelukkige stumperts dachten zeker dat het echte dauw was. De planten staan mooi en er komen zelfs op het Veenmos ernaast kleine Zonnedauwplantjes te voorschijn, die ik er nog niet eerder zag. Verder heb ik eenige pluimen van het wollegras gezaaid op zeer natte *Sphagnum*, en nu, na een week of drie, zijn er al sprietjes opgekomen van ± 5 c.M. lengte. Voor den Geoloog zijn interessante keien en allerlei steenen op de hei te vinden en voor den Mycoloog en Mycophaga zijn in het bosch zeer vele mooie en lekkere paddenstoelen te vinden. Jammer dat ik toen het „Paddenstoelenboekje” nog niet had, want er zijn zeer veel dennen-, beuken- eiken- en gemengde bosschen in de omstreken. Voor hen die deze streek ook eens willen bezoeken, zij dit gezegd, dat er 2 groote hôtels zijn n.l. „de Zwaan”, eigenaar A. F. Hemmelder, en Carlshaven, eigenaar Kluvers, die beide moeten heel goed zijn; wel verdient het aanbeveling er wat vroeg bij te zijn met kamers te bespreken, daar het er in de groote vakantie altijd geheel vol is. Dit deel van Twente, is, zooals ik reeds eerder zei, werkelijk heel mooi, ik kan een ieder aanraden hier eens heen te gaan.

Haarlem, 1914.

C. VISSER JR.

MOESTHIKA'S EN PLANTENPARELEN.

E folklorist bemoeit zich te recht met de amuletten der primitieve volken, of hij een voorstander en beoefenaar der occulte wetenschappen is, of dat hij slechts zijn verstand raadpleegt bij de beoordeeling der verschijnselen van het leven der verschillende volken. De amuletten danken immers hun recht van bestaan aan het groote rijk van het bijgeloof, dat de geheele wereld beheerscht, hetzij arm of rijk, ontwikkeld of bekrompen, jong of oud, Europeaan of Neger; zelfs geen der groote mannen der wetenschap kan zich beroemen, van bijgeloof geheel en al vrij te zijn.

Er bestaan ook in Ned. Indië talrijke soorten van amuletten, ik wil mij heden echter beperken tot de Moesthika's of Mestika's of batoe goeliga, welke in menig opzicht belangstelling verdienen.

Terwijl de Bezoarsteenen, welke vroeger in niet minder hoog aanzien stonden, concrementen zijn die in darm of maag van dieren gevonden worden, komen de Moesthika's, al is het zeer zelden, in planten voor. Evenwel maakt het Koloniaal Museum te Haarlem geen scherp onderscheid tusschen dierlijke en plantaardige Moestika's; want in zijn Mededeelingen No. 28 van het jaar 1903 maakt het gewag van:

»een kleine collectie Moesthika's uit N. Indië welke bestaat uit: één uit een granaat-